

Лекція № 7. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ТА КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Мета: визначити сутність, функції та причини виникнення Міжнародних валютно-фінансових організацій; проаналізувати особливості діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ) та регіональних банків розвитку.

План

1. Міжнародні валютно-фінансові та кредитні організації: сутність, функції та причини виникнення.
2. Міжнародний валютний фонд: історія створення, структура та фінансова база, форми діяльності, кредитні механізми.
3. Процес допомоги країнам-членам МВФ.
4. Регіональні банки розвитку. Європейський банк реконструкції та розвитку.

Основні поняття терміни і поняття

Міжнародні валютно-фінансові організації, Міжнародні кредитні організації, кредитний механізм, Міжнародний валютний фонд, транши, регіональні банки розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку

Основні теоретичні положення

Міжнародні валютно-фінансові та кредитні організації: сутність, функції та причини виникнення

Інституціональну структуру міжнародного валютно-кредитного ринку складає сукупність міжнародних банків, валютних бірж, валютних фондів, державних установ і міжнародних організацій, через які здійснюється рух капіталу в сфері міжнародних економічних відносин. Міжнародні фінансові інститути є елементами системи валютно-кредитних відносин. Міжнародні валютні відносини як економічне явище розвивалися ще в античну й феодальну давнину, спочатку в формі обміну іноземних монет, дисконту внесків, а потім у формі розрахунків між банками різних країн. Проте цілісна система валютно-кредитних відносин складається лише до середини ХІХ ст., коли розвиток міжнародного поділу праці стимулював процес формування світового господарства, міжнародної економіки, міжнародного валютно-кредитного ринку. До цього часу належить утворення міжнародних банків і формування міжнародних фінансових центрів. З розвитком міжнародної економіки, диверсифікації міжнародних економічних відносин ускладнювались і валютно-кредитні відносини. Міжнародна роль найбільших банків зростала. Збільшувалась кількість їх клієнтів (приватні

фірми, інші іноземні банки, уряди іноземних держав тощо), а також обсяги валютних угод. Але цей процес гальмувався невпорядкованістю міжнародних валютно-кредитних відносин, практично некерованістю валютних ринків, неоднозначністю й суперечливістю валютної політики різних країн. Виникла нагальна потреба в заходах міжнародного характеру, що перетворили б досить-таки стихійні валютно-кредитні відносини в упорядковану систему. Необхідні були наднаціональні органи, які б встановлювали «правила гри» на міжнародному валютному ринку. Такими тимчасовими органами стали міжнародні конференції, які юридично оформили статус світової валютної системи на основних етапах її розвитку. Міжнародні економічні (валютно-фінансові) конференції – це специфічне явище в інституціональній системі міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. За своєю суттю вони близькі (але не тотожні) міжнародним організаціям. Спільне у конференцій і організацій полягає в їх призначенні – це регулятори світового валютно-кредитного ринку. Проте функції конференції ширше, ніж функції організації; часто організація утворюється як наслідок рішень конференції (наприклад, Міжнародний валютний фонд був заснований за постановою Бреттон-Вудської конференції). Інша відмінність полягає в термінах функціонування. Конференція – короткостроковий орган; міжнародні ж організації можуть функціонувати десятки років. Конференція, таким чином, не є інститутом в повному розумінні цього слова. Але вона відіграє важливу організаційну роль у формуванні інституціональної системи. Як вже зазначалося в 1-му розділі, найважливішими конференціями світового значення були: Паризька конференція (1867 р.); Генуезька міжнародна конференція (1922 р.); Бреттон-Вудська валютно-фінансова конференція (1944 р.); Ямайська Угода країн-членів МВФ (1976 р.) Поява міжнародних організацій (у повному розумінні цього слова) у валютно-кредитній сфері відбулася першої половини ХХ століття. В 1930 р. було утворено Банк міжнародних розрахунків (БМР), а в 1945 р. – Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР).

Міжнародний валютний фонд було засновано як валютно-фінансову організацію міжнародного співробітництва. В своїй діяльності він сполучає функції регулювання, фінансування й консультації. З 1946 р. МВФ має статус спеціалізованого органу ООН, але в своїй діяльності він користується фактичною самостійністю. Основна функція МВФ полягає у фінансуванні й кредитуванні країн-членів. При цьому, якщо на початку своєї діяльності МВФ надавав кредити переважно розвинутим країнам, то з 70-х років наголос в цьому відношенні все більше робиться на країни, що розвиваються. В 90-х роках для МВФ склалася нова ситуація, коли до нього увійшла група колишніх соціалістичних країн, які потерпають сьогодні від економічних труднощів. Надання допомоги цим країнам МВФ обумовлює низкою умов, підчас досить жорстких. Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР) був утворений водночас із МВФ, його засновниками були 44 країни. Діяльність МБРР спочатку була спрямована на фінансування реконструкції

економіки європейських країн, що постраждали підчас війни. Згодом сфера його діяльності значно розширилась й охопила Латинську Америку, Африку, Близький Схід та інші регіони Азії. В основі діяльності МБРР – допомога країнам-членам, в першу чергу, таким, що розвиваються, в їх економічному розвитку. Членами МБРР можуть стати тільки учасники МВФ; таким чином, ці дві організації тісно пов'язані, мають спільну політику. Поступово функції МБРР ускладнювались. Зросли його фінансові ресурси, збільшилась кількість філій. Членами МБРР стала більшість країн світу (в тому числі й Україна). Він перетворився в світову глобальну організацію, що регулює валютно-кредитний ринок. Згодом МБРР очолив об'єднання, яке одержало назву Світового банку. Світовий банк – це група, що складається з п'ятих організацій: МБРР, Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ) й Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС). Міжнародна асоціація розвитку (МАР) утворена в 1960 р. як юридично самостійний партнер МБРР для фінансування найменш розвинених країн. Проте фактично самостійність цієї організації обмежена, оскільки у неї з МБРР – спільні керівні органи, спільний персонал й організаційно-технічні засоби. Міжнародна фінансова корпорація (МФК) і Багатостороння агенція з гарантування інвестицій (БАГІ) являють собою організації-філії Світового банку. МФК утворена в 1956 р. її призначення – сприяння розвитку приватного бізнесу в країнах, що розвиваються, причому кредити надаються приватним компаніям на ринкових умовах. БАГІ було засновано в 1988 р. країнами-членами Світового банку. Його головна мета – стимулювання прямих зарубіжних інвестицій в країни, що розвиваються, шляхом усунення некомерційного характеру. Головна функція – надання страхових гарантій іноземним інвесторам від некомерційних ризиків. Міжнародний валютний фонд і Світовий банк сформували кістяк сучасної інституціональної валютно-кредитної системи. Всі інші інститути, зокрема, регіональні, так або інакше залежать від них: знаходяться під впливом їх економічної політики. Це пояснюється не в останню чергу тим, що країни, які входять в регіональні інститути (наприклад, в Європейський інвестиційний банк), є водночас членами МВФ і Світового Банку. Після Другої світової війни утворилася система соціалістичних країн; вираженням її економічної інтеграції стала Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ), заснована в 1949 р. Згодом у РЕВ виникла необхідність в інститутах, які б регулювали валютно-кредитні відносини соціалістичних держав. Такими інститутами стали Міжнародний банк економічного співробітництва (МБЕС) та Міжнародний інвестиційний банк (МІБ). МБЕС був заснований в 1963 р. для здійснення багатосторонніх розрахунків. Він проводив операції в перевідних рублях і конвертованій валюті, здійснював кредитну емісію перевідного рубля. Міжнародний інвестиційний банк був утворений в 1970 р. Його основною метою було надання довгострокових кредитів для розвитку економіки країн-членів. Переважна частина кредитів надавалася в конвертованій валюті і тільки 10% — в перевідних рублях. В 90-х роках

МБЕС і МІБ стали відчувати величезні труднощі, пов'язані з нестачею ресурсів, з платежами. З розпадом системи соціалістичних країн і РЕВ їх функції, по суті, вичерпались. Найефективніше діють валютно-кредитні інститути, що з'явилися внаслідок західноєвропейської економічної інтеграції. Вони стали інструментом валютної політики спочатку Європейських співтовариств, а потім і Європейського Союзу. Основними елементами валютної інтеграції в Західній Європі є: узгоджений режим валют; утворення колективної валюти; спільні фонди взаємного кредитування тощо. Регулюючу роль в інтеграційному процесі відіграють державні валютно-кредитні й фінансові інститути. Найважливіші з них: Європейський інвестиційний банк (ЄІБ, утворений в 1958 р.); Європейський фонд розвитку (ЄФР, 1958 р.); Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС, 1973 р.), який потім був трансформований в Європейський валютний інститут (ЄВІ, 1994), Європейський валютний фонд (1979 р.). До 1979 р. в основному була сформована Європейська валютна система (ЄВС), яка призначена надати імпульс економічній інтеграції. ЄВС являє собою сукупність економічних відносин, пов'язаних з функціонуванням валюти в країнах "Спільного ринку" (згодом ЄС). В 1994 утворено Європейський валютний інститут, який розпочав підготовку організації Європейської системи центральних банків і утворення Європейського центрального банку. З 1999 р. здійснюється трансформація Європейського валютного інституту в Європейський центральний банк (ЄЦБ), який розташований у Франкфурті-на-Майні. Як підсумок валютної інтеграції в рамках ЄС відтоді діє Європейський валютний союз (ЄВС). Соціально-економічні й політичні зрушення в світі утворили нову ситуацію у відносинах між Західною і Східною Європою, коли вже ясно визначилася тенденція до зближення всіх європейських країн, в тому числі до економічного. Необхідними стали інститути, що були б інструментами всіх європейських країн. Одним з них став Європейський банк реконструкції й розвитку (ЄБРР), утворений в 1990 р. практично усіма європейськими країнами, а також США, Канадою, Японією й деякими іншими неєвропейськими державами. Інтеграційні процеси на рівні регіонів сприяли утворенню регіональних міждержавних економічних угруповань і в інших частинах світу. Становлення валютної інтеграції в цих регіонах вимагало створення відповідних валютно-кредитних інститутів у вигляді регіональних банків і валютних фондів. Найбільшими з них є: Міжамериканський банк розвитку (МаБР, 1959р.), Африканський банк розвитку (АфБР, 1964 р.), Азіатський банк розвитку (АзБР, 1965 р.), Ісламський банк розвитку (ІБР, 1976 р.), Арабський валютний фонд (АВФ, 1977). Банки розвитку призначені для створення сприятливих умов економічного зростання країн, що розвиваються. Крім того, вони повинні сприяти реалізації політики регіоналізму, зміцненню регіональної політичної солідарності, а також етнічної й конфесійної солідарності (в цьому відношенні взірцем є Ісламський банк розвитку й Арабський валютний фонд). Згодом стало ясно, що тільки своїми власними силами країни, що розвиваються, через

обмеження коштів не в змозі забезпечити міждержавне кредитування й розв'язати регіональні валютно-кредитні й фінансові проблеми. Тому в число членів більшості регіональних банків входять і розвинуті держави. Так, в Міжамериканському банку розвитку, крім 26 латиноамериканських держав, членами є ще США, Велика Британія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Японія, Канада, Франція та ще низка неамериканських країн. Аналогічна ситуація в Африканському банку розвитку. При цьому розвинуті країни посідають ключові позиції в регіональних банках й мають переважаючий вплив на їх політику. Своєрідними інститутами в структурі міжнародних валютно-кредитних відносин є клуби кредиторів і консультативні групи країн. Найвідоміші й найвпливовіші в міжнародних відносинах – Паризький і Лондонський клуби кредиторів. Паризький клуб утворено в 1956 р. як неформальну організацію урядів країн – кредиторів для розв'язання проблеми заборгованості. Клуб здійснює нагляд за процесом сплати боргів й веде переговори з країнами-боржниками з питань реструктуризації боргів. Членами клубу є переважно розвинуті країни ОЕСР. Головою клубу традиційно є представник міністерства фінансів Франції. Члени Паризького клубу беруть на себе зобов'язання кредитувати один одного в національних валютах, а також – треті країни в рамках 51 спільної угоди про позики. Крім того, вони надають валюту Міжнародному валютному фонду. Клуб розробляє умови позик, приймає рішення про пролонгацію заборгованості, а також припинення платежів по боргам. Лондонський клуб – неурядова організація, яка об'єднує майже 600 найбільших приватних банків-кредиторів. Банки-члени клубу укладають з урядом країни-боржника угоду про умови погашення боргу, його реструктуризацію. Угода про реструктуризацію можлива тільки в тому випадку, якщо країна-боржник приймає програму МВФ зі структурного керування своєї економіки, причому її виконання жорстко контролюється. Таким чином, Паризький і Лондонський клуби, формально незалежні організації, тісно координують свою роботу з МВФ. У сфері їх діяльності з 90-х років опинилися країни з перехідною економікою; від рішення клубів багато де в чому залежить доля величезної заборгованості й майбутнього кредитування цих країн, в тому числі й України. У міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносинах зростає роль консультативних груп провідних країн світу. Це також своєрідні клуби на міждержавному рівні, які здійснюють загальне регулювання міжнародних економічних процесів, в тому числі й у валютно-кредитній сфері. Група п'яти (Г-5) складається зі США, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії. Утворена в 1985 р. з метою стабілізації курсів національних валют й розробки для цього відповідальних заходів. Група семи (Г-7) "Велика сімка" складається з Г-5 плюс Канада й Італія. Вона обговорює широке коло економічних проблем. Група десяти (Г-10) сполучає Бельгію, Канаду, Францію, Італію, Німеччину, Японію, Нідерланди, Швецію, Швейцарію, Велику Британію, США (Швейцарія стала одинадцятою вже після сформування групи). Основна мета – вирішення проблем міжнародної валютної системи. Група двадцяти (Г-20) сполучає Г-10 і ще 10 розвинутих

країн. Мета – співробітництво у вирішенні проблеми міжнародної валютної системи. Особливий вид у груповій консультативній системі являє група тридцяти (Г-30). Це некомерційна організація провідних банкірів, економістів, бізнесменів, створена для обговорення ключових проблем, неофіційного обміну думками, консультацій з економічних проблем, в тому числі й валютно-кредитних. Нарешті, регулювання міжнародних відносин в валютно-кредитній і фінансовій сфері здійснюють неспецифічні органи ООН, тобто організації, діяльність яких виходить за межі цієї сфери. В першу чергу, це ЕКОСОП, потім ЮНКТАД та деякі інші органи й організації. Таким чином, наприкінці ХХ сторіччя утворилася розгалужена й досить складна інституціональна структура міжнародного валютно-кредитного ринку.

Основними структурними блоками є такі групи інститутів:

1. Держані органи й заклади, що контролюють міжнародну валютно-кредитну діяльність країни, – міністерства (фінансів, економіки), національні банки й інші установи.

2. Багатонаціональні банки (БНБ).

3. Валютні біржі.

4. Міжнародні валютно-кредитні організації, котрі в свою чергу, поділяються на групи й види:

- 4.1. Міжнародний валютний фонд (МВФ);

- 4.2. Група Світового банку (МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС);

- 4.3. Банк міжнародних розрахунків (БМР);

- 4.4. Група Європейських міжнародних банків, організаційно пов'язаних з ЄС (ЄІБ, ЄБРР, ЄЦБ);

- 4.5. Регіональні банки розвитку;

- 4.6. Неспецифічні органи ООН (ЕКОСОП, ЮНКТАД);

- 4.7. Клуби кредиторів (Паризький, Лондонський);

- 4.8. Консультативні групи (Г-5, Г-7, Г-10, Г-20, Г-24, Г-30, Г-77, та ін.).

Отже, можна тепер визначити призначення й основні цілі інституціональної системи валютно-кредитного ринку.

Головне призначення міжнародних фінансових інститутів – регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин з метою ефективного розвитку світогосподарських зв'язків.

Основні цілі міжнародних інститутів:

стійкий і поступальний розвиток економіки;

прискорення міжнародної валютної інтеграції як на регіональних рівнях, так і в глобальному вимірі;

нормалізація і стабілізація міжнародних валютно-кредитних відносин;

лібералізація й координація валютно-кредитної політики у відносинах між країнами;

надання економічної допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою шляхом надання кредитів і консультативної допомоги;

збирання й обробка інформації, наукові дослідження з проблем міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин.

2 Міжнародний валютний фонд: історія створення, структура та фінансова база, форми діяльності, кредитні механізми

МВФ засновано в 1945 р. згідно з рішенням Бреттон-Вудської конференції. Членами Фонду є 182 держави, в тому числі й Україна. Штаб-квартира МВФ знаходиться у Вашингтоні.

Основні цілі МВФ:

- зміцнення міжнародного співробітництва в галузі валютної політики;
- забезпечення життєздатності міжнародної системи платежів і стабілізація ринку іноземної валюти;
- надання кредитів країнам-членам. З самого свого заснування МВФ мав на меті сприяти подоланню проблем конвертованості валют, торговельних і платіжних обмежень, нестабільності валютного ринку, які панували в 30-ті й 40-ві роки.

Найскладнішою є проблема стабілізації валютного ринку. Суттєва зміна позицій ключових валют (долар США, німецька марка, фунт стерлінгів) може дестабілізувати світові фінансові ринки. Для зниження валютного ризику центральні банки країни можуть скоротити операції з іноземною валютою, і це також зменшує ефективність функціонування міжнародного валютного ринку. Щоб запобігти такій ситуації, МВФ вдається до цільового комплексу заходів, які будуть розглянуто нижче.

Організаційна структура МВФ:

1. Рада керуючих.
2. Виконавча рада (директорат).
3. Директор-розпорядник.
4. Комітет з розвитку.
5. Рада керуючих – вищий орган МВФ.

Вона складається з керуючих від кожної країни-члена (звичайно це голови центральних банків або міністри фінансів) та їх заступників. Рада збирається на засідання раз на рік. Компетенція Ради: прийняття нових членів, визначення їх квот, розподіл СДР, а також актуальні політичні питання, що постають перед МВФ. Рада може тимчасово припинити право участі якоїсь країни в процедурі голосування за порушення вимог Статуту. Процедура голосування є суттєвим інструментом діяльності МВФ. В залежності від важливості питання, що обговорюється, рішення приймається простою або кваліфікованою більшістю. Звичайно рішення приймається простою більшістю, але з найважливіших питань необхідна "спеціальна більшість" – 70 або 85% голосів. Країни-члени мають неоднакову кількість голосів; вона залежить від частки кожної країни (квоти) в капіталі Фонду. Кожна держава має 250 базових (висхідних) голосів плюс ще по одному голосу за кожні 100 тисяч одиниць СДР, які вона має в Фонді. Тому розподіл голосів дуже нерівномірний. Країни ОЕСР мають 63% голосів, решта країн – 37%. При Раді керуючих утворено Тимчасовий комітет на рівні міністрів

країн-членів (24 чоловіка), який консулює Раду з питань, пов'язаних з поточним контролем за світовою валютною системою. Виконавча рада або Рада директорів (директорат) складається з 24 директорів, 5 з котрих призначаються країнами з найбільшими квотами (США, Німеччина, Японія, Велика Британія, Франція). Виконавча рада засідає тричі на тиждень і керує поточною діяльністю МВФ, включно розподіл кредитів країнам-членам. Виконавча рада призначає директора-розпорядника. Директор-розпорядник має трьох заступників, один з яких – перший. За традицією директором-розпорядником є громадянин Європи, а першим заступником – громадянин США. Директор розпорядник є головним офіційним представником Фонду на міжнародних форумах, ділових зустрічах. Він головує в Виконавчій раді. Комітет з розвитку – спільний орган МВФ і МБРР, відає питаннями надання реальних ресурсів країнам, що розвиваються. Складається з 24 членів; звичайно це міністри фінансів країн-учасниць. Комітет надсилає аналітичні доповіді й рекомендації Раді керуючих МВФ і МБРР. МВФ виконує такі групи функцій: нагляд за валютною політикою країн-членів; кредитно-фінансова діяльність, технічна допомога; емісія СДР. Нагляд являє собою спостереження за політикою країн-членів в галузі встановлення валютних курсів. Кожна країна зобов'язана надати МВФ за його запитом інформацію, необхідну для здійснення нагляду. Це – інформація про реальний грошовий, бюджетний і зовнішній сектор економіки, про структурну політику уряду (приватизація, ринок праці, навколишнє середовище). В процесі нагляду виявляються потенційні дисбаланси, які можуть дестабілізувати валютні курси. За підсумками нагляду МВФ надає урядам відповідні рекомендації. Нагляд здійснюється в трьох основних формах: консультації, багатосторонній нагляд, поглиблений нагляд. Консультації являють собою підсумкову діяльність місії МВФ, котрі щороку навідують країну-члена й ведуть переговори з керівниками основних економічних інститутів: з міністрами фінансів, економіки, директорами центральних банків. По результатах переговорів місія складає свою думку про стан економіки країни й розробляє відповідні рекомендації. Ці документи доповідаються на засіданні Виконавчої ради, яка приймає остаточне рішення. Багатосторонній нагляд здійснюється в формі аналізу Виконавчою радою міжнародної економіки в цілому. Аналіз міститься в спеціальній доповіді "Світовий економічний огляд", на основі якого складається прогноз розвитку світової економіки на найближчі 2-3 роки. Прогноз включає визначення темпів росту реального ВВП, інфляції, стану платіжних балансів, розмірів зовнішнього боргу, умов торгівлі, обсягів міжнародних резервів. В процесі аналізу виявляється місце кожної країни-члена в міжнародній економіці й специфіка її проблем. Поглиблений нагляд здійснюється на прохання уряду країни з метою виправлення мікроекономічних дисбалансів. Звичайно він проводиться тоді, коли країна опиняється у важкому фінансовому становищі, має велику зовнішню заборгованість і просить перенести строки платежів по зовнішньому боргу. У таких випадках МВФ здійснює поквартальний аналіз економіки країни. По наслідках аналізу розробляються рекомендації по

коригуванню економічної політики, цим рекомендаціям уряд повинен неухильно слідувати.

3 Процес допомоги країнам-членам МВФ

Кредитно-фінансова діяльність є однією з найважливіших функцій МВФ. Вона полягає у використанні фінансових ресурсів МВФ країнами-членами й кредитування за допомогою залучених ресурсів. Формування ресурсів МВФ.

Структура ресурсів фонду складається з двох блоків:

- внесок кожної країни в установлений капітал МВФ відповідно з її квотою;
- запозичені кошти: кредитні лінії від урядів і центральних банків його членів.

Квоти. Внесок кожної країни в капітал Фонду здійснюється на 25% в іноземній твердій валюті (раніше – золотом), а решта – в національній валюті. Розміри квот встановлюються на основі питомої ваги країни в світовій економіці. При цьому враховується: розмір ВВП країни; середньомісячні резерви; середньорічні поточні платежі й надходження. В зв'язку з цим квоти серед членів розподіляються нерівномірно. На США припадає 17,5% загальної суми квот, Японію – 6,3%, Німеччину – 6,1%, на Велику Британію й Францію – по 5,1%. Частка 25 розвинутих країн складає 62,8%. Частка України – 0,7%. Квоти періодично переглядаються, звичайно через кожні п'ять років, у зв'язку з тим, що змінюється місце країни в світовій економіці. Останнього разу квоти переглядалися на початку 1998 року. Фонд також використовує запозичені кошти. За узгодженням з «Групою десяти» (Г-10) МВФ користується кредитом країн «Десятки» в межах ліміту до 17 млрд. СДР. Крім того, Фонд одержує позики у центральних банків і казначейств Саудівської Аравії і деяких інших держав. Загальна величина запозичених коштів не повинна перевищувати 60% загального обсягу квот.

Кредитно-фінансова діяльність МВФ здійснюється в двох модифікаціях:

угода або транзакція, яка полягає в наданні країнам коштів із власних ресурсів Фонду;

операція, яка полягає в наданні посередницьких фінансових і технічних послуг за рахунок запозичених коштів. Кредитні операції здійснюються тільки з центральними банками і стабілізаційними фондами. Угода або транзакція не є кредитуванням у повному розумінні цього слова. Це фінансова допомога. Вона являє собою обмін національної валюти на відповідну суму іноземної валюти. Коли країна бере кредит МВФ, вона здійснює купівлю іноземної валюти за власну; коли сплачує борг – здійснює зворотну операцію: викупає власну валюту за іноземну. Країни – члени можуть використати ресурси МВФ відповідно з їх квотами. Квота поділяється на 4 частини, які називаються траншами. Перший кредитний транш – до 25% квоти. Ця частина квоти називається першою часткою квоти;

вона може бути використана автоматично за першою вимогою. Перша частка квоти називається також резервною часткою. Сума позик, що надається Фондом понад резервну частку країни, називається її кредитною позицією. Резервна частка і кредитна позиція вкупі утворюють резервну позицію країни. Якщо ж країна бажає одержати кошти, що перевищують її резервну позицію, то МВФ виставляє більш жорсткі вимоги для її отримання. Особливо вони зростають при наданні третього і четвертого траншів. Умови, які при цьому висуває МВФ, стосуються проведення урядом країни певної економічної політики. Вона повинна бути спрямована на зниження дефіциту національного бюджету до визначеного відсотка від ВВП, поліпшення торговельного балансу, обмеження номінальної заробітної плати до певного рівня. Стабілізаційні програми Фонду включають також скорочення державних витрат на освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення. Вони містять часто вимоги збільшення податків, особливо непрямих, скасування субсидій на продовольчі товари. Іноді однією з вимог є девальвація національної валюти. У зв'язку з цим виконання жорстких програм МВФ в країнах з дефіцитом платіжного балансу часто призводить (принаймні, на деякий час) до обмеження життєвого рівня населення.

Фінансові ресурси МВФ надаються в формі трьох модифікацій, які називаються "фінансовими можливостями": регулярні, концесійні і спеціальні.

1. Регулярне фінансування, в свою чергу, поділяється на короткострокове й подовжене. Короткострокове або "стенд-бай" здійснюється в межах резервних угод строком на 12-18 місяців. Це фінансування для виправлення короткострокових макроекономічних дисбалансів. Надається траншами в 25% від квоти. Купівля валюти здійснюється на умовах 2-7% щорічних. Крім того, надаючи кредит, МВФ стягує одноразовий комісійний збір в розмірі 0,5% від суми угоди. Викуп валюти має відбутися через 5 років. Подовжені угоди укладаються строком на три роки. Вони спрямовані на підтримку економічних реформ в країнах-членах. Викуп валюти має відбутися не пізніше, ніж через 10 років.

2. Концесійне фінансування призначене для найменш розвинутих країн, чий доход на душу населення не перевищує 825 доларів. Цей вид фінансування надається на пільгових умовах під 0,5% щорічних з виплатою боргу через 10 років.

3. Спеціальне фінансування надається у зв'язку з надзвичайними обставинами. До них належать стихійне лихо, соціальні заворушення, різке падіння цін на експортні товари або підвищення їх – на імпортні. Спеціальне фінансування здійснюється також з урахуванням труднощів перехідного періоду, що відноситься, зокрема, до країн Центральної та Східної Європи.

Для такого виду фінансування створено спеціальні фонди:

Фонд компенсаційного й непередбаченого фінансування надає можливість давати допомогу державам-членам в разі збитків від стихійного лиха й інших зовнішніх причин;

Фонд фінансування буферних запасів призначено для відновлення запасів сировини або накопичення його резервів;

Фонд системної трансформації надає фінансову допомогу країнам, що відчують труднощі в торговельній та платіжній системах у зв'язку з переходом до ринкової економіки;

Фонд структурної адаптації призначено для надання допомоги в проведенні структурних економічних реформ в країнах, що розвиваються й мають низький доход, а також для реалізації середньострокових макроекономічних програм. Цей фонд обслуговує також країни з перехідною економікою. Кошти, одержані зі спеціальних фондів, є доповненням до кредитних часток країн-членів; вони дозволяють збільшити в МВФ запас їх національної валюти понад встановлені межі. В рамках регулярного фінансування країна може одержати коштів до 300% своєї квоти; за концесійною угодою – до 50%; спеціальне фінансування здійснюється в розмірі до 30% квоти. Попри фінансові операції Фонд здійснює й чисто кредитні. До середини 70-х років кредити надавалися переважно розвинутим країнам; потім ситуація різко змінилася, і практично всі кредити йдуть в країни, що розвиваються, і в країни з перехідною економікою. МВФ часто укладає угоду з країною-членом із зобов'язанням надати певну суму кредиту в момент її звернення до Фонду. В такому разі країна одержує не готівку, а домовляється про позику на означену суму. Країна може використати цю суму на передбачених угодою умовах. Такі кредити можуть бути подовжені на строк, що перевищує започаткований. Найменш розвинутим країнам кредити надаються на пільгових умовах.

Кредити МВФ, окрім прямого призначення, відіграють роль гаранта для одержання країною коштів від інших кредиторів. Якщо МВФ надав кредит, то це – вираження довіри до країни відносно її платоспроможності. Технічна допомога МВФ полягає в сприянні країнам-членам у здійсненні ними грошової, валютної політики, банківського нагляду, бюджетної і податкової політики, упорядкуванні статистики, в розробці фінансового й економічного законодавства. Технічна допомога здійснюється шляхом направлення місій МВФ в центральні банки й міністерства фінансів країни. Така допомога надається за проханням країни. Експерти місії працюють в країні звичайно 2-3 роки. Для підготовки кадрів в рамках технічної допомоги у Вашингтоні утворено інститут МВФ. Він організує курси і семінари по підвищенню кваліфікації державних службовців із країн-членів МВФ. Випуск СДР є специфічною функцією МВФ для поповнення міжнародних валютних резервів. СДР (СПЗ) – спеціальні права запозичення – це міжнародний валютний актив. Вони призначені для поповнення офіційних валютних резервів, погашення дефіциту платіжного балансу країни й розрахунків її з Фондом. СДР поділяються між країнами-членами пропорційно їх квотам. Країни, що мають свій рахунок в СДР, можуть придбати в інших країнах-членах їх валюту на відповідну суму. За зберігання СДР понад розподілених лімітів МВФ сплачує їх власникам відсоткові ставки, які коливалися в межах від 1 до 14% . Частка СДР в світових

валютних резервах становить 2% . Курс СДР відносно долара розраховується на основні "кошика" курсів валют 5-ти провідних країн – США, Німеччини, Японії, Франції та Великої Британії. Міжнародний валютний фонд, незважаючи на певні суперечливості й труднощі функціонування, є головним органом регулювання міжнародних валютно-кредитних відносин. Наприкінці ХХ століття його роль у розвитку світової економіки значно зросла.

4 Регіональні банки розвитку. Європейський банк реконструкції та розвитку

Розпад колоніальної системи і поява великої групи незалежних держав утворили нову ситуацію на світовому валютно-кредитному ринку. Практично кожна країна, що розвивається, поставила собі за найважливішу мету провести індустріалізацію, причому в якомога короткі строки. Ідея прискорення індустріалізації захопила й ті держави, які вже були незалежними до середини ХХ ст., але затримались на аграрній стадії розвитку, наприклад, латиноамериканські країни.

Для проведення індустріалізації і створення необхідної інфраструктури необхідні були кошти, які навіть МВФ і МБРР надати в достатньому обсязі не могли. Для вирішення проблеми було створено регіональні банки, які охоплюють велику кількість країн, розташованих на одному з континентів. Найчисленнішими за складом учасників і найбільшими за розмірами операцій є Міжамериканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Ісламський банк розвитку. Є й інші банки розвитку, які вирішують більш локальні цілі.

Характерною рисою регіональних банків розвитку є участь у них не тільки країн, що розвиваються, а й розвинутих країн; остання група країн виконує функції фондів.

Для сприяння соціально-економічним перебудовам у постсоціалістичних країнах, що розташовані на великому регіональному просторі колишнього СРСР і Центрально-європейських держав, було утворено Європейський банк реконструкції й розвитку (ЄБРР).

надання допомоги країнам ЦСЄ в модернізації виробничої бази, в організації конкурентоспроможної підприємницької діяльності в приватному секторі;

сприяння в залученні інвестицій у виробництво, сферу послуг і фінансовий сектор;

стимулювання великих економічно обґрунтованих проектів;

надання технічної допомоги в реалізації проектів;

сприяння формуванню ринку капіталів;

сприяння у вирішенні екологічних проблем.

Звертає на себе увагу той факт, що серед найважливіших цілей міжнародного банку вперше опинились екологічні проблеми.

ЄБРР здійснює проектне фінансування банків, підприємств і компаній шляхом інвестування коштів як у нові виробництва, так і в діючі фірми. Він

також працює з державними компаніями з метою підтримки процесів приватизації та їх структурної реорганізації. ЄБРР фінансує конкретні проекти переважно приватного сектора. Основними утримувачами кредитів банку є спільні підприємства за участю іноземних спонсорів. Банк фінансує до 35% витрат за проектом. ЄБРР не надає фінансування підприємствам оборонної, тютюнової промисловості, виробництву засобів, що заборонені міжнародним правом, ігорному бізнесу, а також проектам, які можуть негативно впливати на довкілля.

Організаційна структура Банку включає і процедуру прийняття рішень. У багатьох випадках при голосуванні досить простої більшості. Але під час обговорення найважливіших питань у Раді керуючих або Директораті необхідна кваліфікована більшість (2/3, або 85%, голосів). Кожна країна має кількість голосів, пропорційну своїй квоті в уставному капіталі. Найбільші квоти мають США – 10%, Італія, Німеччина, Франція, Велика Британія і Японія – по 8,5%. Таким чином, жодна країна самотужки не може заблокувати рішення.

Формування ресурсів. При утворенні ЄБРР його капітал формувався шляхом випуску акцій на суму 10 млрд ЕКЮ. Потім капітал значно збільшився (в 1996 р. подвоївся). Власний капітал банку в 2008 р. становив 20 млрд. євро.

Квоти в уставному капіталі розподіляються таким чином (%):

країни-члени ЄС, ЄІБ і власне ЄС;

країни ЦСЄ;

решта європейських країн;

неєвропейські країни.

Отже, країнам Європейського Союзу належить вирішальний вплив в ЄБРР.

Фінансові ресурси банку формуються також з позичкових коштів, коштів, одержаних у погашення позик, з виручки від реалізації інвестицій в акціонерний капітал.

ЄБРР заснував спеціальні фонди на кошти з доходів, одержаних від інвестицій. Ці фонди призначені для підготовки інвестиційних проектів і здійснення інвестицій у країни-члени. Кошти фондів використовуються для кредитування низькорентабельних галузей соціальної інфраструктури.

Кредитно-інвестиційна політика ЄБРР. Відповідно з основними цілями банку його політика спрямована насамперед на підйом і структурну перебудову країн Центральної і Східної Європи. Діяльність ЄБРР у цьому напрямі досить різноманітна і перспективна. Вона включає: надання кредитів на розвиток виробництва; інвестування в капітал; гарантоване розміщення цінних паперів; надання позик під реконструкцію й розвиток інфраструктури. Пріоритетними сферами кредитування є фінансовий сектор, енергетика, телекомунікації, транспорт і агробізнес.

ЄБРР перетворився на значного інвестора в країнах ЦСЄ: на нього припадає 15% усіх прямих капіталовкладень у регіоні; переважна їх більшість йде в приватний сектор.

У 2004 р. в економіку України ЄБРР інвестував коштів на 267 млн євро, а усього з початку діяльності – 1519 млн євро. Основні сфери інвестування: транспорт, АПК, банки, обробна промисловість. Зокрема, ЄБРР здійснив інвестування у сталеливарний комбінат у Донецьку, «Укрзалізницю» (для введення у експлуатацію ліній швидкісних поїздів), Рубіжанський картонно-тарний комбінат, продуктову фірму «Чумак» (у 2004 р. фірма отримала від ЄБРР довгостроковий кредит у розмірі 10 млн дол.).

Для підтримки малих і середніх підприємств ЄБРР надає кошти вітчизняним фінансовим посередникам (комерційним банкам), які кредитують такі підприємства. Для України Банк затвердив нову програму фінансування середнього, малого й мікробізнесу на суму 200 млн доларів. Відкриті кредитні лінії для банків «Ажіо» і «Форум». Крім того, ЄБРР відкрив свою першу іпотечну кредитну лінію українському банку «Аваль».

ЄБРР здійснює великі програми з охорони навколишнього середовища по регіону Балтійського моря, дельти Дунаю, водного середовища Чорного моря.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте складові сучасної системи міжнародних валютно-кредитних інститутів.
2. Назвіть історичні умови та послідовність створення МВФ.
3. Які цілі і функції має МВФ?
4. Опишіть організаційну структуру МВФ і функції його підрозділів.
5. Опишіть існуючий порядок вступу до МВФ. Які зобов'язання бере на себе країна, вступаючи до МВФ?
6. Як визначається розмір квоти країни? На що цей розмір впливає в подальшому?
7. Розкрийте сутність поняття «регіональний банк розвитку».
8. Які регіональні банки Ви знаєте?
9. Охарактеризуйте цілі, функції, фінансові ресурси, діяльність і організаційну структуру ЄБРР.
10. Якою є стратегія ЄБРР щодо України?

Література:

1. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, С. Г. Грищенко [та ін.]; ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. – К. : ЦУЛ, 2003. – 287 с.
2. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. / [О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Стельмах та ін.] ; за ред. О. С. Кучика ; М –во освіти і науки України, Львів. нац. ун–т ім. Івана Франка. Ф –т міжнар. відносин. – 2–ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2007. – 749 с.
3. Мокій А. І. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець ; М–во освіти і науки

України, Вищ. навч. закл. УКООПСІЛКИ "Львів. комерц. акад.". – К. :
Центр учбової літери, 2011. – 279 с.